

ALEXANDRU NICULESCU

În vâltoarele Europei. Maria Iliescu in memoriam

Îndrăznesc, luând act de durerea petrecerii din viață a Mariei Iliescu, să alătur câteva gânduri celor ale colegului și prietenului meu Lorenzo Renzi de la Universitatea din Padova.

Maria Iliescu a depășit cu mult hotarele României (articolele ei și omagiile care i-au fost dedicate o dovedesc), fără ca în țara noastră (cu excepția Universității din Craiova și a câtorva colaboratoare) să i se recunoască meritele. Așa cum s-a mai întâmplat nu o dată în istoria țării noastre și cum probabil se va mai întâmpla.

Eu am cunoscut-o în Universitatea din București prin anii 1950, într-o perioadă grea a istoriei țării noastre. Anii comunismului sovietic oprimau România. Noi – și ea, și eu –, „frecventam aceeași școală / ascultam același curs“ precum scrie Poetul. În Facultatea care începuse din 1948 să se numească „de filologie“ (actuala Facultate de Litere) eram colegi. Poate că termenul „colegi“ nu este cel mai potrivit. Maria Iliescu era studentă și asistentă la Catedra de limbi clasice, catedră de înaltă cultură condusă de Alexandru Graur, pe atunci o personalitate științifică de relief, dar având mari puteri politice comuniste; eu eram numai „preparator“ numit în 1950 la Catedra de „limba română și dialectele ei“ a profesorului Alexandru Rosetti, mentorul meu permanent, alt savant veritabil, și el sprijinitor asiduu al regimului recent instaurat.

Am aflat mai târziu, din auzite, că Maria Iliescu ar fi fost „refugiată“ din Bucovina și că studiasse latina „la maici“, adică în institutele școlare catolice „Notre Dame de Sion“. Nu prea știam atunci care era însemnătatea socială și moral-religioasă a acestor instituții de elită. Studiile „la călugărițe“ erau rezervate elitelor sociale.

Am reîntâlnit-o de atunci în repetate rânduri în reuniuni și ședințe științifice comune în România și, bineînțeles, în străinătate. Am avut întotdeauna satisfacția să constat că amândoi, și ea, și eu, eram calificați în documente de „români“ în perspectivele europene.

Cu câțiva ani în urmă (2012), o lucrare omagială dedicată academicianului Marius Sala a dezvăluit o parte necunoscută din autobiografia Mariei Iliescu. Am aflat atunci că Maria Iliescu (Hatty) avusese o copilărie și o adolescență zbuciumată. Se născuse la Viena în 1927, din părinți „bine situați“ și material, și social, dar în 1938 mama, Sophia, s-a „mutat“ în Bucovina. Mama ei procedase foarte bine. În Austria, în martie a anului 1938 se instalase, prin așa zisul „Anschluss“, Germania nazistă. Ceea ce foarte probabil atingea și familia Adlersberger, ai cărei membri puteau să fie persecutați și politic, și social, și mai ales rasial. Familia mamei Sophia și tatăl Richard nu erau născuți în Austria: erau

„bucovineni” înnobilați de câteva generații. Iată, acum, un profesor craiovean, domnul Pătularu, director al Institutului teologic local, care dispune probabil de informații personale direct comunicate că scrie într-un articol publicat în ziarul „Cuvântul libertății” (30 ianuarie 2020) în care autorul afirmă că părinții Mariei „ezitaseră” să plece din Austria între Londra și Bucovina. Bucovina, pe atunci, era una singură, cea românească. În orice caz, părinții au părăsit Viena după ce au putut asigura copilului un adăpost sigur într-un institut catolic internațional de prestigiu precum era Notre Dame de Sion, independent de nazismul care bântuia în Europa. De notat că rețeaua școlară a congregației Notre Dame de Sion, întemeiată la începutul secolului XIX, avea sediul la Paris, în Franța (cu călugărițe franceze în general). Au încredințat-o la Viena pe fetița lor Maria Henriette, spre a o salva. Pe tatăl ei, noile autorități hitleriste l-au eliminat prin retrogradare și a devenit „procurist” (nu știm ce înseamnă). Hatty a rămas începând de atunci, probabil, în grija maicilor. Presupunem că Hatty a fost, ca și mama ei, probabil, mutată în „Bucovina” românească pentru a fi apărată de urgia nazistă. (Prof. Pătularu precizează: la Rădăuți.)

Dar acolo o urgie și mai mare o aștepta atunci când Bucovina a căzut sub ocupație sovietică, conform actului Ribbentrop-Molotov. De atunci înainte Hatty rămâne fără nici o știre de la familia ei și, cum spune prof. Pătularu, pierzând toate proprietățile din Bucovina ocupată de sovietici. (Maria Iliescu nu a vorbit niciodată despre părinții ei.) Hatty rămâne singură, fără bani, în grija exclusivă a maicilor catolice de la Notre Dame de Sion. Această congregație avea filiale și la Viena, și la București (astăzi congregația nu mai funcționează la București). Hatty, între 1940 și 1946-48, a fost internă în căminul de studenți al școlii. Și-a terminat studiile liceale (medii), a trecut examenul de bacalaureat și s-a înscris în 1946 la secția de filologie clasică a Facultății de Litere. Se pare că familia s-a stabilit la Rădăuți, în Bucovina de sud, neocupată. Ar explica această vagă precizare „în Bucovina” o anumită grijă a Mariei Iliescu pentru a evita alte complicații social-politice din România. În acei ani grei fiecare dintre noi aveam teamă de adevăr. Maria Iliescu, în plus, avea o legătură prețioasă (de nimeni știută) cu profesorul Alexandru Graur, pe atunci șeful ei de catedră și cel care o adusese la Universitate. În repetate rânduri ea a arătat că prof. Graur fusese și profesor la Liceul Notre Dame de Sion de latină și greacă și încă de atunci o remarcase printre cele mai bune eleve ale clasei sale. Încerca, așa cum era, fără să știe nimic despre părinți, încerca să se instuiască (o spune ea în textul omagial Marius Sala) în tainele limbii grecești vechi (elina) și în studiile de limbă latină. Integrarea ei în Universitate i-a fost ușoară. Anii ei de semi-internat și internat în pensioanele catolice franceze (și în special Notre Dame de Sion) au contribuit mult la formația morală și intelectuală a viitoarei romaniste. Maria Iliescu a rămas întotdeauna o excepțională cercetătoare în domeniul limbii latine și, bineînțeles, al limbilor romanice. Prestațiile ei în Universitate trebuie să fi fost valoroase, pentru că atunci catedra lui Alexandru Graur era într-adevăr un centru de înaltă concentrare intelectuală. La catedră se găseau atunci I. Fischer, Cicerone Poghirc, Aram

Frenkian, ultimul nostru eminent biblist, Traian Costa, Gheorghe Tohăneanu, Florea Fugariu și alții, o echipă de cercetători de cultură și limbi clasice de primă însemnătate.

Totul a durat senin până în anul 1952, când apare altă urgie: Universitatea este zguduită de Mișa (Mihai) Roller, în numele... anticoscopolitismului, dragă Doamne! Alexandru Graur și echipa lui alături de Al. Rosetti, J. Byck, Boris Cazacu deveniseră „cosmopoliți” pentru că scriau în limba franceză în revistele de specialitate lingvistică. Adevărul era însă altul: procesul „bluzelor albe” de la Moscova intentat de Stalin apucat de isterii antisemite. Ceea ce se întâmpla la Universitatea din București se întâmpla și în Bratislava (Slovacia) cu procesul Slansky (toți cei din grup fiind condamnați la moarte pentru că erau, bineînțeles, „trădători”, pentru că erau evrei).

Mișa Roller, care ulterior s-a sinucis, era și el evreu, precum unii dintre cei pe care el însuși îi dăduse afară (I. Fischer în primul rând).

Maria Iliescu a intrat și ea în acest măcel intelectual pentru că purta un nume german, pentru că familia venea din Bucovina ocupată, probabil i se cunoșteau originile sociale de elită, devenind suspectă în peisajul bucureștean. Cel care a ajutat-o pe Maria Iliescu atunci a fost Iorgu Iordan. Trebuie să recunoaștem însă că și căsătoria cu Vladimir Iliescu și, probabil, schimbarea numelui au fost salutare. După o primă trimitere neefectuată în Dobrogea, Maria Iliescu a fost mutată la secția de romanistică a Institutului de Lingvistică chiar în anul 1952. Este singura care nu s-a mai întors în Universitatea din București. A lucrat în Institut la secția de romanistică și de lexicologie bilingvă. În Universitate s-au întors mai târziu unii dintre cei „ostracizați”. Dar Maria Iliescu era pentru a treia oară victima istoriei României.

În 1972, în urma unui concurs, a devenit profesor la nou creată Universitate din Craiova. Bineînțeles, profesor de romanistică și de lingvistică generală.

Nu a fost de mirare că în 1983 Maria Iliescu a părăsit România ca româncă, profitând de o invitație personală la Universitatea din Innsbruck, unde pregătirea ei, cunoașterea perfectă a limbii germane, studiile ei de limbă latină i-au permis să predea filologia romanică și, bineînțeles, limba română. De data aceasta, împreună cu Maria Iliescu era soțul ei, istoricul Vladimir Iliescu. Vladimir era cu doi ani mai în vârstă decât ea, specializat în istoria antică (îl cunoscuse într-un seminar de antichități). Era și el bucovinean de origine româno-alsaciană. Prin Vladimir, Marie Henrietta Adlersbergerer devine Maria Iliescu, *usque ad finem vitae*. Acea pe care am cunoscut-o cu toții.

*

Scriind aceste amintiri și comparându-le cu autobiografia ilustrei dispărute, am adăugat și informații culese de pe Wikipedia, unde se reunesc datele biografice ale unor personalități științifice deosebite. Viața Mariei Iliescu s-a desfășurat în România și în Europa în vârtoarea unor grave evenimente ale istoriei pe care ea le-a îndurat în tăcere solitară, cu disciplină și cu profundă încredere creștină. Nu am fost apropiați prieteni și colegi. Câteodată ea și eu ne găseam în divergențe în

unele probleme lingvistice. Dar aurul liniștitor al adevărului trebuie căutat și recunoscut.

În tot ceea ce a făcut de-a lungul vieții trebuie să se știe că Maria Iliescu **a ales întotdeauna România**. Învinsă de evenimentele vieții *ex-patria*, trebuie să ținem seamă că Maria Iliescu și-a petrecut ultimii ani ai vieții pe pământ românesc, la Craiova, cu ajutorul d-nei Adriana Costăchescu, fosta ei colaboratoare. Nu a uitat Maria Iliescu, nici soțul ei, Vladimir, că sunt români din Bucovina, și că Bucovina a fost și este românească. Chiar atunci când țara noastră o împingea dincolo, în lumea largă. A ținut să se întoarcă „la vatră”. Odihnește într-un cimitir ortodox din Craiova. De pe drumurile ei străine rătăcitoare se găsește în pământul în care, probabil, se odihnesc și părinții ei.

Maria Iliescu trebuie să intre în galeria romanisticii românești.

Odihnească-se în pace!

PS De curând, a apărut volumul *Omagiu lingviștilor români nonagenari* de Florica Dimitrescu, Ed. Academiei, 2020, unde prezența colegei Hatty Iliescu se află la loc de cinste la paginile 37–52.